

Хэзгъэгъуаз

Ныбджэгъу лъаплэхэр!

Шъуыгъ тхылъыр, еджаплэм изыкласс хэхыгъэ горэм щаджыныр арэп, зытегъэпсыхъагъэр. Тхылъым, еджэклю цыклюхэри, адыгабзэр дэгъу дэдэу ашлэ пэтзэ, зыцеклэ ашломылофэу “сэ тхэклэ-еджаклэ сшлэрэп” зылошьурэ зиньбжь икъугъэхэри, егъэджаклюхэри, шлэньгъэлэжъхэри, сэш фэдэу зыфемыджаагъэ бзэр зикласэхэри къыделъйтэ.

Тхылъым, зыфигъэуцужьыгъэ пшъэрыйлъ шъхъаэр; зытәк^{ly} уеэзэклэу, урысыбзэмрэ адыгабзэмрэ зэфэдэ амакъхэр зэфэдэ тамыгъэмкэ къэтыгъэ зыхъукэ, титхэпкъылъэ нахь гуры^{lo}гъош^{ly}, титхэклэ-еджаклэ нахь псынкээ зэрэхъущтыр къыгъэльэгъоныр ары.

Тхылъыр Iахьищы мэхъуы:

I-) “Уадыгэмэ зы мазэри бэ”

Мы Iахъэм къыщытыгъэ тхыгъэхэм, урысбзэ тхэпкъхэм афэнэ^{lo}сэ, адыгэбзэ тлэк^{ly} зышлэрэ адыгэхэр, ежь-ежьрэу къеджэнхэ алъэк^{ly}ыщт.

Адыгабзэ зымышлэрэ адыгэхэри, тимылъэпкъэгъухэри, акцент тлэк^{ly} ялэми, къялорэр къыбгур^{lo}у къеджэшъущтых.

II-) Псынкэешьы псынкээ.

Ят^{lo}онэрэ Iахъэм, еджак^{lo}хэр, урысбзэм имылэ адыгэбзэ макъэхэр къэзытырэ, зэхъокыныгъэ мыинхэр зыфэтшыгъэ тхэпкъхэм, нэ^{ly}асэ ашыгфэтэшы. Адыгабзэ зышлэхэрэр сурэтхэм афэгъэхьыгъэ тхыгъэхэм, къин къашымыхъоу къеджэнхэ зэральэк^{ly}ыщтым, тхэпкъылэхэри псынкээу зэрэзэрагъэшлэштым тицихъэ пытэтель.

Мы Iахъэм, тхэпкъылэхэр, мэкъэ пытлыгъэхэр, пычыгъо къэзыгъэпсырэ мэкъэзэещэ зэхэлъхэр, мэкъэдэк^{ly}ашъэ мэкъэ Iужъу-лупшлэ-лабиализованнэ макъэхэр мыш къыщыттыгъэ, зэфэмыдэ шъохэмкэ къыщыхэдгээшыгъэх.

Ик^{ly}ухыми, типроекты щыдгъэпсэуэлъэгъэ тамгъэхэмрэ къатырэ макъэхэмрэ, пстэури зэхэубуытагъэу къэзгъэлъэгъорэ таблице къыщыттыгъ.

III-) Егъэджак^{ly}ухэм апай.

Мы Iахъэмкээ, егъэджак^{lo}хэм ямызакъоу шлэнэгъэлэжхэми, адыгабзэм феджэхэрэми, адыгабзэр нахь куоу зээгъашлэ зыш^{lo}гъохэми зафэдгъэзагь.

Мы Iахъэм къохъэплэ адыгабзэм ымакъэхэр;

-мэкъэзещэ къызэрыйохэр,
-мэкъэзещэ зэхэлхэр,
-мэкъэдэкүашьэ къызэрыйохэр, т
-хэпкъитууклэхэр,
-пытлыгъэхэр,
-мэкъэ **ижкуу-булшэхэр**,
-бзэпс мэкъэдэкүашьэм икъэхъукитуу, зыщылтхын фэе чылпэхэр
игъэктэгъэу къыщытыхыагь.

Мэкъэ **ижкуухамрэ** мэкъэзещэ зэхэлхамрэ щызэхэтфыгь.

Адыгабзэ тхыбзитуум амакъэхэр, ятхэпкъхэр щызэпэтльытыгь.

Тхыбзитуум зэфэмыдэ амакъэхэр къыхэдгъэшыгь.

Типроекты, адыгэ тхыбзитуум язэфэдэ макъэхэр зэфэдэу зэритхырэр
къыщыдгъэлъэгъуагь: *Тхыбзитуу зы тхэпкъылъ*.

Проектымкэхэр тхыгъэ щысэхэр къыщыттыгь.

Джы бзэр псэм пэзылъытыгъэ лъэпкъэгъуухэм зыкъышъуфэсэгъазэ,
сыкъышъоджэ:

Бзэм икъэухъумэн, хэгъэхъоныр зэдьтилоф. Мы проеыктри ухэгушыэн, ухэлэзыхъэн узыфимыт, пыупкыгъэ проектэп. Тэ проектым, тхэпкъылъэхэм уялэзэкыным фэгъэхъыгъэ зэхэгушылэжхэм, шлэнэгъэ ушэтынхэм лъапсэ афэхъуным игугъаплэхэр етэпхы. Тызэхэпсальэмэ, тигупшысэхэр зэхатлхьэмэ, нахь тэрэзыр къэдгъотын, лъэпкъыбзэри, лъэпкъыпсэри къытфэнэжын.

Бзэм псэ зэрилэр, хэхъон, хэкын, зэрильэкыирэр, бзэр зэрэзэблэхъурэр къыдгурызгъэлэгъэ, бэрэ къытфэпсэуынхэу тызыфэлъалорэ тишлэнэгъэлэжь нахыжхэм, адыгабзэри нэмык бзэхэм зэрафэдэр къыдалъытээ, проектым яеплъыкэхэр къыратхыллэштэу тащэгугъы.

Ау, якъорылъф, япхуурылъфхэр, ягъунэгъу цыкүхэр тимылъэпкъэгъуухэр къырамыгъаджэу, зэращыхъурэр амыушэтэу, проектыр лъэнныкъохэ щагъэзыненр зыгу къэкихэрэри, “хъущтэп, мыр калэмэ къагурылэштэп, къины къашыхъущт” фэдэ гүщилэхэр къамыло, къамытхызэ мы анекдотым егупшысэнхэу сыкъяджэ:

Тэтэжъыр ыкокы ис, зиныбжь ильэсийн нахь мыхъурэ икъорыльфы, Iэхъомбэшхор регъэлъэгъушь еуыпчы:

- Тыхъужъ, а ситыхъужъ, сыда мы Iэхъумбэм ыццэр. Сыд мыш етлерэ?

Ыгъэшлагъоу тэтэжъ дэплъиезэ, къорыльф цыккум къело:

- Тэтэжъ пшэрэба? СМС Iэхъумб мыр, СМС Iэхъумб.

Ары, СМС-р зымышIэхэрэм, Iэхъомбэшхом “СМС IэхъумбэкIэ” еджагъэхэм къагурылощ-къагурымылощтыр къырадзэн алъэкыщтэп. Нахь тэрэзыр, ежь цыккухэм тауыпчыныр, ушетынхэр шыныр ары.

Проектым къитетгүүштиэ зышлоигъохэр, щыклагъэ фэзлъэгъухэрэр, ежь проект зиIэхэр, проектыр зыгу рихыыгъэхэр, шъукъетэгъэблагъэ, тызэIужьугъакI шъукъатх, шъукъыхгүүшти:

necdethatam@gmail.com

|

Уыадыгэмэ

Зы мазэри

Бэ!

УЭМ ЙЫЗЫТЕТ

Зы мафэм уэцхы зы мафэм уэсы. Непэ мафэр мафэ дах, нэфын, фабэ.

Нанэрэ татэрэ чылэм щэпсэуы. Непэ нани, тати, хатэм дэтых. Хатэм мые бэ дэдэ дэт. Мысхэр йыных, дахэх.

Нанэ йычэтхэр

Нанэ йычэтхэр бэ дэд. Баджэр бзаджэ. Баджэм нанэ йычэтхэр ешхы. Нанэ **âр** йыдэна? Бзаджэм бэшыр дештэ, еуэ, ефы...

Нанэ йычэттыпс

Нанэ йыланэ чэттыпси лылэпси тет. Ридадэрэ Пэрытрэ машхэ. Ридадэ чэттыпс ешхы. Пэрыт лылэпсым щэламэ дешхы.

Чэтыуыр мэпамэ щыс. Пэрыты чэтыуым чэтыл реты. Чэтыуым лыр ебзэйы, йыгуа пэу ешхы.

Нанэ йыпсычэтхэр

Нанэ йыпсычэтхэри бэ дэд. Псычэтхэр псым щесых.
Псым дахэу щесых.

Псэфити, Пэрыти псычэтхэм **â**фэдэх.

Псым хэсых, щесых, псыр зэрауытхы, щэджэгүых.

Гүйнэфрэ Нэрысрэ

Гүйнэфрэ Нэрысрэ чылэм дэсих, ящэнэрэ классым зэдисых, зэдеджэх.

Ятэхэр зэшых. Непэ еджэн уыжым зэдэшхэштых.
Гүйнэф йышхыщтыр чэтшыпсрэ мамырсэрэ.

Нэрыс зыфаер лылэпсрэ щэламэрэ.

Чэтшыпс, мамырсэ, лылэпс, щэлам, бэджын... Мыхэр пстэури тэтыех, тэтишихыных...

Чэтыу Нээпсий

Мэзэнэф непэ уынэм йысэп. Мэзэнэфрэ янэрэ бэдзэрым щыэх. Нэтайрэ Чанрэ Мэзэнэф йышых. Непэ уынэм йысых. Чэтыуым дэджэгүүх. Чэтыуым щэ езытыштыр зэтырахы.

Йыуыжым зэдаштэ. Непэ чэтыуым щэр Нэтае реты.
Чэтыуым щэри тасыри ебзейы.

Ау тичэтыу нээпсые фэд. Джыри мэпамэ, лы фай,
бэдзэр матэм хэпамэ.

Нанэ мадэ

Нанэ мадэ. Нанэ сае дэхэ дэдэ еды. Саер зыер Гуышэф ары. Гуышэф ятфэнэрэ классым йыс. Непэ еджэхэрэп, нанэ гүэс. Йыэ йысае щефэ, гуышысэм хэтэу, зефапэ.

Нэрыси нанэ гүэс. Егүышысэ, йычээзыуы ежэ. Нанэ аши фэдэшт, Нанэ Нэрысы фидыштыр цье.

Мазэр йыз

Мазэр йыз, чэшыр нэфын. Нэфынэр гуапэ.

Чэшыр нэфынэмэ гуыр мэгүүпсэфы.

Разэ нэфынэм хэс. Неуышрэ нысащэми нанэ йыдырэ
саеми егуыпшиисэ.

Джэгүүм бэ хэтыр. Пынэр мэбзэррабзэ, уэрэдыми
зеэты.

Пэрыты йыш

Пэрыти Разэ фэдэу мазэм йынэфынэ хэс, Ари, неуышрэ нысащэм, йышы зэрэшэсүүтэй егүүпшысэ щыс...

Мары джэгүүм хэт. Шыухэм сэлам зэрахы, Шыухэм яшихэр мэшцышы, **âхэми** сэлам зэрахы.

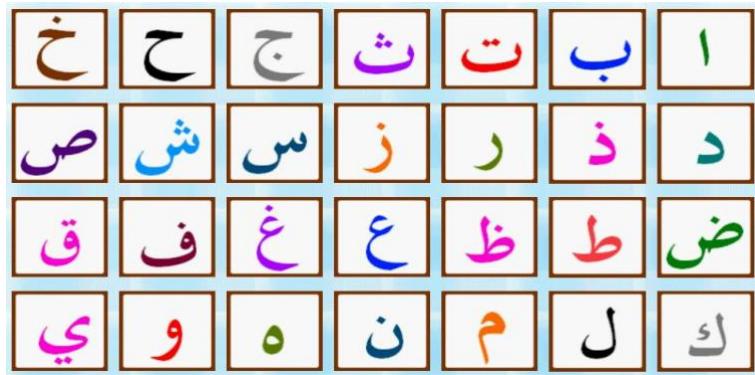

Хэхэсым йыгүүпшыс

Бзэм, уысэм, уэрэдым, пщынэм. хэкуымрэ, хэхэсымрэ зэрапхы, зэфащэ.

Нырэ тырэ зимыэр йыбэ. Хэкуур ны. Йыхэкуу йымыс хэхэсри йыбэ.

Насып зиэр, йыхэкуу щыпсэуырэ хэкуурысхэр **âры**.
Âхэр ары хэхэсхэм я **Âдыйыфыр**.

II

Псынчэць

псынчэ

Мыхэр тиньпхэр **â**ры.

Мыр Уырысыем тиньп

Мыр **Â**дыгэхэм тиньп

Тиньпхэр мэбыбатэ...

Ныпыр напэ. Напэм пае псэр **â**ты. Псэр **â**ты,
напэр **â**щэфы.

Ти Пащэхэр

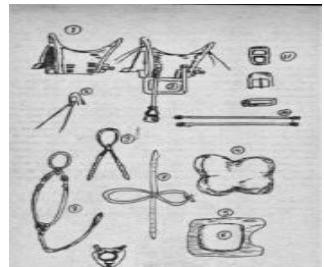

1991

үэсү үэщхы

үанэ

щыблэр мауэ

үэрэд-пщынау

чэтыу

бъырыпх бъы

зы

щы

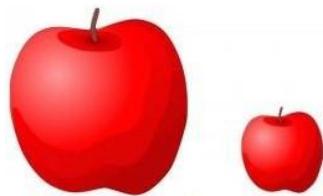

тфы

хы

йыны йынэп

бэ бэп

шы

шыуищ

мэлы пчэны

чэтхэр псычэт

Ны

щэ щатэ

напэ

нэ-напцэ

пэ

цые

саे

хасэр мэхасэ

ма́чэ чэтжыйй бэ

панэ

пастэ

чэмү шкэ

атакэ

Ным ҳалыгү еғажэ

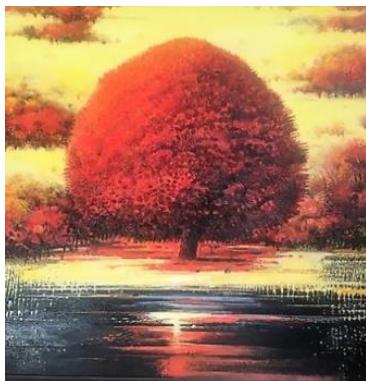
чэтэш ҹапсэ

лы

լы

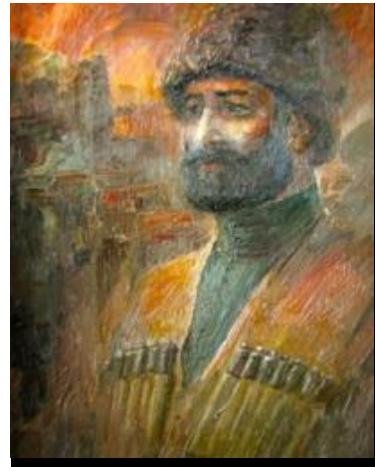
Чыгы

Чыуын

Адыгэл

Адыгэлыхэр

Апэасэхэр

цызэ

ýыфхэр

матэ

матхэ

яжүэ

чуажэ

макүэ

күэшт

чакүэ

ұхацы

маҗәхәр

тұчачэт

қазхәр

Сәсихәүышы

Еуәуәй сиқуәш

Зыңуәзңыжы

Университетым **ұ**ытых

Хы**ұ**ыңуәм **ұ**ыс, яжэ

шан^гуып^чәм **ұ**ыс, мазәм йыз, еп^лы мәп^лызы.

Азәм е^ғә^ғуазә

ты

âчэ

жэ - **уыпэ** - цэхэр

Псыр псэ,

анэр **лэжкуиш**

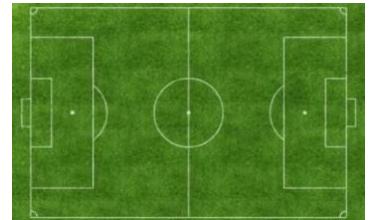
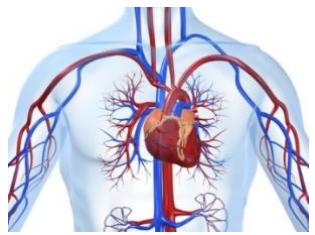

щыбжай

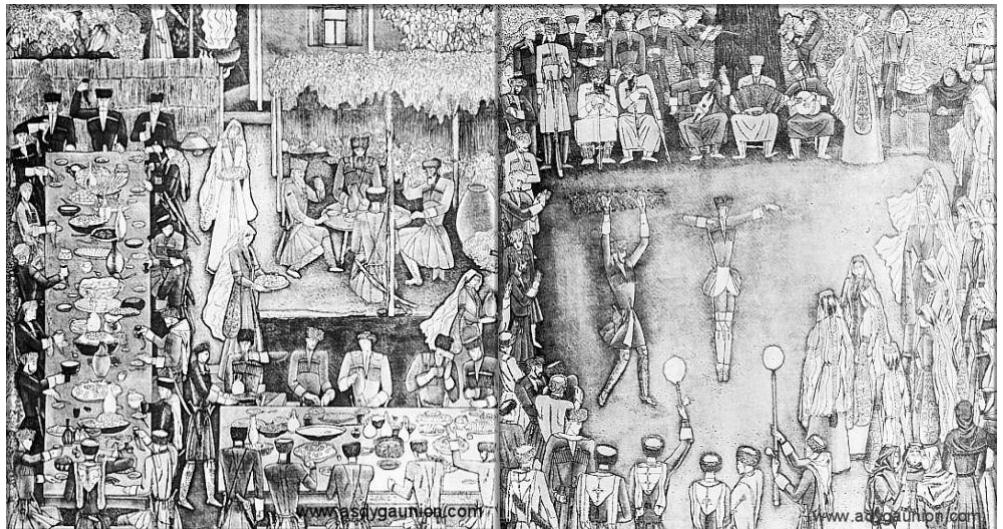

шычэпщын-пхэчыч

плыж хэмьлмэ !

гүы – зэгү

джэгү

Ыгү мәуызы.

Гүыр еуып дэкүй.

Лыхафэхэр

хиљэсаг

Ти ўэцхэмэаф

Мэзыйтх пэсаку

зэхэгүүщүэж

пүаблэ

хуыпхэх

халыжу

Мафэр дахэ нэфын

Тэтэж

еши

куышэ

еџуэ маџуэ

Тыгэр хым щыкуэхэжы

жугуэхэр

мэгы

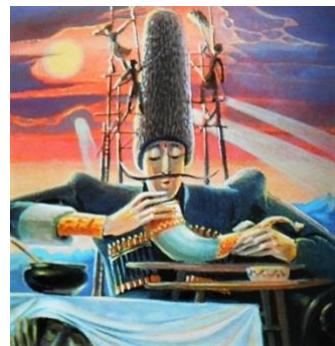
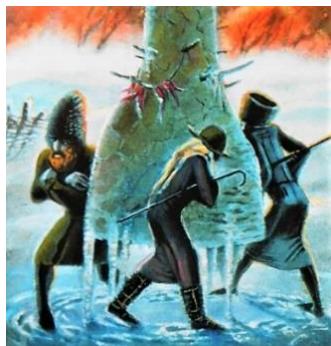
цыгүэ

пхэ

уэшы

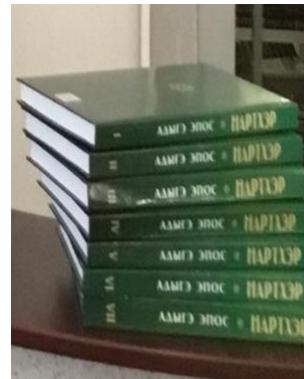

Жаңыж

Хылә

Чуыкү

Зы тхыл

Тхылхэр

бжы~~х~~э

чымаф

гатхэ

гэмаф

мэ~~ш~~уэку

уэ~~ш~~уэку

Уып~~ч~~эр,

уемыджа~~г~~эмэ ~~х~~ылэ

Хэт нах қуаңэр?

Адэ Ҙуызәңүүжыба!...
жүэжү

щуыкеблағ!...

Мыe~~ky~~япэ

Âдыгэ Республика м йы~~ж~~кэлашх

Непи тыбай

эмблем

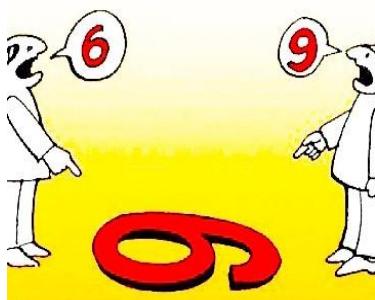
жыңғаштыңыз

Мыекуапэрэ, Мыекуапә күлтүрәмрә
зәныбҗых.

Ар йыәмблемә жеңәләгүэ

Мыекуапә күлтүрәм йыныбҗ тиәрә йыпәңә
5000-4500 йыләсхәм жащежә...

Наң тәрәзыр сәры пүэзәпыйтмә уызәгурыйна?

уызәгурыйәштмә уищыңағәр гуы үйнчыбз

тұамыңағуәр қызәтынәчығ!....

Джы тиджэныңкуә маңуә тыңеғәфабә

Мыekyapэ, йыkyэлэпарк

Мыekyapэ бжыxэ пчыxэ зэхэуэгү

Хэкуыжыр **гуазэ**
гуазэм Хэхэсыр егэгуазэ

Хэхэсхэм яхекуыжка гэзэжы

Чыгужыр, зыфэзэшыгэ йыбынхэм
йыгувапэу апэгүэчыжы

Фэсыжапчи Сикуэш!..

Тхәпкылә ўынчыбз

Ӿ		бӮрыпх	Ӯ		тыӮгэ
Ӱ		маӰжэ	Җ		чэтҖый
ӱ		шӱэ	ӱ		казхэр
Ӆ		тхыӅхэр	Ӵ		Ӵыхаф
Ӳ		уанэ	Ӷ		Ӷастэ
ӵ		матӵэ	Ӹ		Ӹэ
ӷ		пӷэ	ӹ		ӹифхэр
Ӹ		чапсэ	ӹ		ӹыгы
ӹ		ӹы	ӹ		ӹыдағ
ӿ		еӿуэ	ӿ		маӿуэ

III

ЕгъэджакIуэхэм Апай

АДЫГАБЗЭМ ҮМАКЪЭХЭМРЭ ИТАМЫГЪЭХЭМРЭ

Бзэпс мэкъэдэк^{уашъэр} (‘) (‘)

Мы макъэр, икъэхъ^{уы}кэ мэкъэ бзэпсхэм анэмыкјрэ мэкъэшл пкъыгъ^{уэ} зыхэмымлэжъэрэ, макъэдэк^{уашъэ}шъэ макъэр ары. Типроекты аксанткэ (‘) (‘) къыштыгъэ, арапыбзэм гамзэклэ (‘) къытыгъэ мы макъэм ууырысыбзэс тамыгъэ фыхихыгъэп. Ау адыгабзэ-ууырысбзэ транскрипциехэм зэфэдэу бэштижъиеклэ (1) къагъэлъагъ^{уэ}.

Мы макъэм зэфэмыйдэ къэхъуыкитly ил.

1-) “^{уыуыт}” бзэпс мэкъэдэк^{уашъэ}шъэ макъэр: Зэфэшыгъэ мэкъэ бзэпсхэр жьым, ^{уууытырэм} фэдэу, зэ^{уихэу} зигъэклээзыхэкэ къэхъ^{уырэ}, мэкъэдэк^{уашъэ}шъэ макъэр ары. Мэкъэзещэ тхэпкъым тедгъэуыц^{уэрэ}, жабгъ^{уимкэ} уыфэгъэ аксанткэ (‘) къэтэгъэлъагъ^{уэ}.

^{уыуыт} бзэпс макъэдэк^{уашъэм} икъэхъ^{уык}

“^{уыуыт}” бзэпс мэкъэдэк^{уашъэ}шъэ макъэр, бзэ пстэуми ащызэфэд, тамыгъэ фыхэзымыхыгъэхэр ахэтми бзэ пстэуми ял. ^{уыщылэм} пае ууырысыбзэри тыркубзэри ялэ пэтзэ, мы макъэм тамыгъэ фыхэзымыхыгъэ бзэхэм ащызых.

Бзэпс макъэдэк^{уашъэ}шъэ макъэр бзэм, мэкъэзещэ ^{уэрэм} емыпхыгъэу къыхэфэрэп. ^{уыуыт} бзэпс мэкъэдэк^{уашъэм}, мэкъэдэк^{уашъэ}шъэ макъэ къык^{иэлъык}^{уэрэм}. Ау мы мэкъэзещэхэм [а, е, и, у, ы, э] яхэз ^{уэрэ}

къыкIэлъымыкIуэу хъуырэп: **анэ** [Іанэ]; **сáхыг** [claxыгъ]; **éхы** [Іехы]; **сéхы** [cІехы]; **ихыг** [Іихыгъ]; **сíхыг** [cІихыгъ]; **úынэ** [Іуынэ]; **еýэ** [eІуэ]; **сýагэ** [cІуагъэ]; **ыгын** [Іыгъын]; **сýг** [cІыгъ]; **еэн** [eІэн]; **сé** [cІэ].

[o] мэкъэзещэ макъэр адыгабзэм, бзэпс мэкъэдэкIуэшъэ макъэм ыуыж итэу къыхэфэрэн.

2-) “ЗэутэкI” бзэпс мэкъэдэкIуэшъэ макъэр:

Мэкъэзещэ макъэхэм якъэIуэгъуым тэфэу, мэкъэ бзэпсхэр зэутэкIхээ зызэфэшыкIэ къэхъуырэ, мэкъэдэкIуэшъэ макъэр ары.

ЗэутэкI бзэпс макъэдэкIуашъэм икъэхъуыкI

ЗэутэкI бзэпс макъэр адыгабзэм мы мэкъэзещэ мэкъитфым [**а, е, и, ы, э**] яз ары къызыкIэлъыкIуэрэр. Мэкъэзещэ тхэпк'ым тедгъэуыцIуэрэ, сэмэгIуимкIэ уыфэгъэ аксанткIэ (‘) къэтэгъэлъагъуэ.

я [йaI], тè [тeI]; тì [тиI], йò [йыI], è [йэI].

Адыгабзэм зэутэкI мэкъэдэкIуэшъэ бзэпс макъэр [**y**] мэкъэзещэм ыууж итэу къыхэфэрэн.

ЗэутэкI бзэпс мэкъэдэкIуэшъэ макъэр зимыIэ бзэхэри щыIэх. Гуы-шыIэм пае адыгабзэмрэ арапыбзэмрэ яIэ мы макъэр, уырысыбзэмрэ тыркубзэмрэ яIэп. (къуэкIынIэ къэIуакIэми мы макъэр мэкIэ дэд къызэрэхэфэрэр.)

Мэкъэзещэ къызэрыйгүэхэр

Уырысыбзэми адыгабзэми ямэкъэзещэ мэкъэ къабзэхэр; мэкъэдэкүашъэ гүэрэм ыуыж ит мэкъэзещэ тхэпкъхэм къатырэ макъэхэр ары:

ба; б[а], бо; б[о], би; б[и], бу; б[у], бы; б[ы], бэ; б[э].

Ау гүышыгапэм щитхэ зыхъыгкээшэ мэкъэзещэ гүэрэм къызыгкээлъыгкээшэ, уырысбзэм мэкъэзещэ мы итхэпкъитфы, апэрэр бзэпс макъэр арэу мэкъитгүйхэр къаты:

Азбука [Iазбука]; игра [Iигра]; оптик [Iоптик]; уважать [Iуважать]; эпос [Iэпос]; Соавтор [соIавтор]; Аист [IаIист]; сообщить [саIабщить]; соучастник [саIучастник]; Аэропорт [IаIэропорт].

Арышь, “**абажур**” гүышыгапэм ипэуыблэ шыт (а) тхэпкъым [Iа] мэкъитгүйр къеты ау, (б) тхэпкъым къыгкээлъыгкээшэ (а) тхэпкъым къытырэ макъэр, “**адыгэ**”, “**ay**”, “**ары**”-м афэдэ адыгэбзэ гүышыгэхэм яла-пэрэ (а) тхэпкъы къытырэ [+а] мэкъэзещэ мэкъэ закъуэр ары.

Уырысыбзэм (**ы**) тхэпкъыр пычыгчыг ипэуыблэ щитырэн.

Уырысыбзэм мэкъэзещэ мы итхэпкъипли гүышыгапэм щитхэ зыхъыгкээшэ, мэкъэзещэ гүэрэм е ежь макъэ зимыгээ мы Iэпыгэгъу тамыгъитгүйм (**ь, ы**) язым къызаккээлъыгкээшэ мы мэкъитгүйхэр къаты:

е [**йэ**], ё [**йо**], ю [**йу**], я [**йа**]

Уырысыбзэм мэкъэзещэ итхэпкъипши (10), мэкъэзещэ мэкъих (6) къаты. Пэуыблэм щитхэ зыхъыгкээшэ мэкъитгүйхэр къэзытырэ уырысыбзэм имэкъэзещэ тхэпкъхэм, мэкъэдэкүашъэм ыуыж итхэ зыхъыгкээшэ, ялапэрэ макъэхэр ([I], [**й**]) апэзы, мэкъэзещэ мэкъэ закъуэр къаты.

Мэкъэдэкүашъэ гүэрэм ыуыж ит, мэкъэзещэ мэкъэ закъуэр къэзытырэ, мэкъэзещэ тхэпкъхэр транскрипцием, зыуыж ит мэкъэдэ-

klyashъem ычыпIэкIэ, мэкъэзэращэ [й]-м е бзэпс мэкъэдэкуэшъ макъэм [I] е пычыгъуэ зыдигъэпсыгъэ нэмыкI мэкъэдэкуашъ гуэрэм ычыпIэ зыубытырэ хэгъахъуэ тамыгъэр (+) тэтхы, ыпэкIэ мэкъэдэкуашъ макъэ гуэрэ зэрэштыр къыхэтэгъэшь:

а, я [+а]; е[+э]; ё, о [+о]; и[+и]; ю, у [+у]; ы [+ы];

ТИПРОЕКТ

Титхэпкъыльэ проекти, уырысыбзэ тхэпкъыльэм итамыгъэхэр ары ылъапсэр. ТүүкIыр (20) мэкъэдэкIуашъэу, ири (8) мэкъэзещэу уыры-сыбзэм мы итамыгъэ 28-рэр ары дгъэпсэуэлъагъэр:

Дгъэпсэуэлъэгъэ уырысыбзэ тамыгъэхэр:

а, б, г, д, е, ж, з, и, й, к, л, м, н, о, п, р, с, т, у, ф, х, ц, ч, ш, ѿ, ы, э, я.

Уырысыбзэм имылэ, адыгабзэм мэкъэдэкүашъэ ымэкъибл зэхъуэ-
кыныгъэ мыинхэр зыфэтшыгъе (**յ, ж, ѹ, л, ڦ, ڻ, ڻ**), мэкъищыри
тамыгъэжъые зытедгъэуцүэгъэ (**ڳ, ڇ, ڻ**) уырысыбзэ тамыгъэхэмкэ-
къэттыгъ.

Уырысыбзэм илэ пэтээ къымыгъэлъэгъүэгъэ ау адигабзэм къымыгъэлъагъүэмэ мыхъуыщт бзэпс мэкъэдэкүашъэ макъэм, аксантыр (‘) (‘) тамыгъэ уынаеу фыхэтхыгъ.

КъуэхъэпІэ адыгабзэм итхэпкъыльэ аксантыри зэрахэтэу тамыгъэ 39-мэхъуы.

А а, Б б, Г г, Ѓ Ѣ, Ѓ Ѣ, Д д, Е е, Ж ж, Ђ Ѵ, Ђ Ѵ, З з, И и, Й ѵ, К к, Ђ Ѵ,
ј Ѵ, Л л, Ј Ѣ, М м, Н н, О о, П п, Р р, С с, Т т, У у, Ф ф, Х х, Џ Ѷ, Џ Ѷ,
Џ Ѷ, Ч ч, Џ ч, Ш ш, Џ ш, Џ Ѷ, Ѝ ѵ, Э э, Я я, (‘) (‘).

Гузылъитапхъ

Уырысыбзэм изы мэкъэдэкл^{уашъ}э тамыгъэрэ (в), мэкъэзещэ итамыгъит^{уы}рэ (ё, ю) къ^{уэхъ}еплэ адыгабзэ тхэпкъылъэм хэдгъэуц^{уагъ}эп.

Къ^{уэхъ}еплэ адыгабзэ гуышылехэм (ё, ю) тхэпкъхэр къахэфэрэп [в] макъэри къ^{уэхъ}еплэ адыгабзэм илахэп.

(я) мэкъэзещэр тхэпкъылъэм хэт. Ау къытырэ макъэхэр къэзытырэ тхэпкъ уынаехэр (й), (а) зэрэхэтым, макъэхэр къызэрэлъйтэгъахэм пае ыма-къэхэр, мэкъэдэкл^{уашъ}эхэми мэкъэзещэхэми ахэтлъитагъэп.

Мэкъэзещэхэр

Къ^{уэхъ}еплэ адыгэбзэм имэкъэзещэ тхэпкъхэр,

и 8 (а, е, и, о, у, ы, э, я.)

къатырэ макъэ пчъагъэр;

блы 7 (а, е, и, о, у, ы, э) мэхъуы.

Гузылъитапхъ

Адыгабзэм, ыпэ ит мэкъэдэкл^{уашъ}эхэм пычыгъуэ адэзыгъэпсырэ (ы) мэкъэзещэ тхэпкъым, [ы] мэкъэзещэ макъэр къеты.

Мэкъэзещэхэм пычыгъуэ адэзыгъэпсырэ (ы) тхэпкъым, мэкъэдэкл^{уашъ}э [ы] макъэ къеты. Арышъ, (ы) тхэпкъыр мэкъэдэкл^{уэшъ}э тхэпкъхэм ахэтымыгъэуц^{уагъ}эми ымакъэ мэкъэдэкл^{уэшъ}э макъэхэм ахэтэлъитэ.

Мэкъэзещэ тхэпкъхэр

Мэкъэдэкл^{уашъ}эм къызак^{лэлъ}экл^{уэхэк}лэ

[+а],[+е],[+и],[+о],[+у], ы],[+э]. мэкъэ къабзэхэр къаты

Гуыщылапэм щитхэ е мэкъэзещэ гуэрэм къызыкелъыкlyуэхэкэ: мэкъэзещэхэм;

а [Ia]; и [Ii]; ы [Iы]; э [Iэ]. мэкъитlyуихэр къаты.

Мэкъэдэклуашъэм ыуж ит бзэпс макъэм къызыкелъыкlyуэхэкэ аксант атетэу тытхырэ мэкъэзещэхэм;

á [Ia]; é [Ie]; ý [Iи]; ú [Iу]; ы́ [Iы]; ő [Iэ]. макъитlyуихэр къаты.

Дээзымышт:

-Урысыбзэм жыы тлэkly зыкээт [â] мэкъэзещэ къабзэр гуыщылапэм, пычыгъyэм ипэуыблэ щитэу къыхэфэрэп. Ау адигабзэм мэкъитly [Ia] къэзытырэ (**a**) тхэпкъыри, мэкъэзещэ къабзэри пэуыблэм щитын ельэкы. Ти проекты пэуыблэм щит [Ia] мэкъитly, уырысыбзэм къызэритырэм фэдэкъабзэу (**a**) тхэпкъым къышедгъэтыгъ. Пэуыблэм щит мэкъэ къабзэри пэlyуэцлыkly зыщытлъэгъэ (**â**) тамыгъэкэ къыхэдгъэшыгъ. **Андрей [Iандрей]; анэ [Iанэ]; âдыгэ [âдыгэ]; âу [âу].**

-Гуыщылапэм щитми, мэкъэзещэм къыкелъэкlyуэми, мэкъэдэклуашъэм къыкелъэкlyуэми [**ly**] мэкъитly къэзытырэ (**y**) тхэпкъыр, мэ-къэдэклуашъэм къызыкелъэкlyуэклэ [**+y**] мэкъэзещэ къабзэр къэзытырэмрэ, мэкъэзещэхэм пычыгъуэ задигъэпсыкэ [**ÿ**] мэкъэдэклуашъэм макъэр къэзытырэмрэ ахэмыкlyуэклэнэм пае акцантыр тетэу (**ú**) тэтхы: **уыдан - уытын; пауэ - пагуэ; мауэ - мауэ; сүэн - куэн; ауэ - шауэ.**

-Къуэкылэ адигабзэм хэзыгъэ е щизэблэхъуыгъэ **дз, ж** (жъ), **ч** (ц), **ш** (шъ), **ш** (шl) макъэхэм, ауыжы ит [**y**] мэкъэзещэ макъэр гу, **гу** (гъу), **ху** (хъу)-м афэдэ макъэхэм ахэтым нахь псыгъу. Уырысыбзэ (**ю**) тхэпкъым хэт [**y**] макъэм нахь пэгъуынэгъу. Арышъ **дз, ж** (жъ), **ч** (ц), **ш** (шъ), **ш** (шl) макъэхэм [**y**] гъэпсыгъуэ макъэхэр ятэly: **хандзу** [хъандзу]; **жуагуэ** [**жъуагуэ**]; **чуажэ** [**чуакъэ**]; **шуэры** [**шъуэры**]; **шуы**. [**шуы**].

-Гуыщылапэм щит е мэкъэзещэм къыкелъэкlyуэрэ, **[Ie]** мэкъитly къэзытырэ (**e**) тхэпкъыр, **[йэ]** мэкъитly къэзытырэм, мэкъэдэклуашъэм

шъэм къыкъэлъэкъуэрэри [+э] мэкъэзещэ закъуэр къэзытырэм хэмькъуэклэнүм пае аксантыр тетэу [é] тэтхы: **éхы** – **ехы**; **уаéхы** – **уае**; **сéхы** – **сехы**; **пéхы** – **пехы**

-Типроекты (**ы**) тхэпкъым, пэуыблэм щыт зыхъуыкъэ зыхэт гуыщылэм елъытыгъэу [+ы] мэкъэзещэ закъуэри [**ы**] мэкъитуыри къытын елъэкъы:

а) Адыгабзэм [**ы**] мэкъитуыкъэ къыригъажэрэ гуыщылэ лъапсэхэр меклэ дэд: **ыгъын** [**ыгъын**], **ыхын** [**ыхын**], **ыхълы** [**ыхълы**].

б) [+ы] мэкъэзещэ закъуэклэ къыригъажэрэ адыгабзэ гуыщылэхэри бэ дэдэ хъуырэп:

-Междуметие зауыл.

-Пкъыигъуацлэр лэплъэпкъым щыщмэ зыер къэзыгъэлъэгъуэрэ плъышъуацл, ящэнэрашъхь, зы пчагъ: ып[+ып], ын[+ын], ынап[+ынап], ау лэплъэпкъым щымыщмэ зыер къэзыгъэлъэгъуэрэ плъышъуацлэр и[**ы**] мэкъитуыкъэ къыщаты.

-Лъылэсырэ глагол блэкъыгъэ къэклуэшт лъэхъанхэм зы пчагъ ящэнэрашъхьи [+ы] мэкъэзещэ къабзэр ары къызэрэригъажъэрэр: **ыхыгъ** [+ыхыгъ], **ышхыгъ** [+ы шхыгъ], **ыжъуагъ** [+ы жъуагъ],

-Ау мы къэлүэклитуыри къуэкъылэ адыгэ тхыбзэми хэхэсхэм анахыбэм абзи [**ы**, **ий**]-клэ щызэблэхъуыгъ. Тэри къызыхэфэрэ гуыщылэхэр зэрэмацлэри къэуацлэр зэрэзэблэхъуырэри къыдэтлъыти, [+ы] мэкъэзещэ къабзэр къэзытыри, [**ы**] мэкъитуыр къэзытыри а зы (**ы**) тхэпкъым къедгъэтыгъ.

Мэкъэдэклуашъэ гуэрэм ыуыж ит [**ы**] мэкъитуыр къэзытырэ (**ы**) тхэпкъым аксантыр тетэгъэуыцуэ: **сýгъ** [**слыгъ**]

Мэкъэзещэ тхэпкъхэр-макъэхэр

	Уырысбзэм къышитырэ макъэр	Адыгабзэм къышитырэ макъэр
		Â, â
Гущыапэм	и эп	Âдыг, âу, âры...
		A, a
гущыапэм	[Ia]	[Ia]
зещэм ыуж	[Ia]	[Ia]
дэкlyа. ыуж	[+a]	[+a]
	и эп	[Ia] сáхыгъ
		E, e
гущыапэм	[йэ]	[йэ]
зещэм ыуж	[йэ]	[йэ]
дэкlyа. ыуж	[+e, +э, +и]	[+e]
	и эп	[Ie] сéхы
		I, i
гущыапэм	[Iи]	[Iи]
зещэм ыуж	[Iи]	[Iи]
дэкlyа. ыуж	[+и]	[+и]
	и эп	[Iи] сíхыгъ
		O, o
гущыапэм	[Io]	щытырэп
зещэм ыуж	[Io]	Щытырэп
дэкlyа. ыуж	[+o], [+a]	[+o]
		y, y
гущыапэм	[Iy]	[ÿ]
зещэм ыуж	[Iy]	[ÿ]
дэкlyа. ыуж	[+y]	[+y]

	ý, ý	
гүшүүлэпэм	иIэп	[Iy]
зөщэм ыуж	иIэп	[Iy]
дэкlyа. ыуж	иIэп	[Iy]
	иIэп	[Iy] сýэн [clyэн]
	ы, ы	
гүшүүлэпэм	Щытырэп	[Iы], [+ы]
зөщэм ыуж	Щытырэп	[Iы]
дэкlyа. ыуж	[+ы]	[+ы]
	иIэп	[Iы] сýгъ [clyгъ]
	Э, э	
гүшүүлэпэм	[Iэ]	[Iэ]
зөщэм ыуж	[Iэ]	[Iэ]
дэкlyа. ыуж	[+э]	[+э]
		[Iэ] пэ [плэ]
	я, я	
гүшүүлэпэм	[йа]	[йа]
зөщэм ыуж	[йа]	[йа]
дэкlyа. ыуж	[+а]	[+а]

Гүүзүлъятахъ

КъуэхъэпIэ адыгэ тхыбзэм é [Ie] мэкъитlуыр ипэуыблэ щытэу гүүшүүлэпIэ лъапсэ иIэп: «éхы» гүшүүлэр, гүүшүүлэпIэ лъапсэп, глагол.

Адыгабзэм и мэкъэзещэ зэхэлъхэр-дифтонгхэр

Мэкъэзещэ зэхэлъ-дифтонгыр а зы пычыгъуэм, къизэклъякlyэ мэкъэзещэ мэкъитly хэтыныр ары. Уырысыбзэ тхыбзэм а зы пычыгъуэм мэкъэзещитly къизэдыхафэрэп, арышь дифтонг иIэп. Ау адыгэбзэ тхыбзэхэм, пычыгъуэ къащызгъэпсыре (y)-мэкъэзещэ ма-

къэм, мы мэкъэзещэхэм (**а, е, и, ы, э**) яз къыкъэлъыкүэн елъэкъы, Зы пычыгъуэм къызэдыхэфэрэ мэкъэзещитүүми **мэкъэзещэ зэхэлъхэр** (дифтонгхэр) къагъэпсы:

+ya, -ýa; +ýa; +ye, -ýe; +ýe; +yu, -ýu, +ýu; +уы, -ýы, +ýы; +уэ, -ýэ, +ýэ.

Хэгъахъуэ тамыгъэм (+) мэкъэдэкүэшъэ, хэгъэкл тамыгъэми (-) мэкъэзещэ макъэ гүэрэм ичылпэ еубыты.

Мэкъэзещэ зэхэлъхэр – дифтонгхэр

я - ýа

гүышыапэм щытмэ
зешэм ыуж итмэ
дэклиашъэм ыуж итмэ

Үахыг, ýауытыг, ýаgэ йы
Зэýахыг, тиýагэ тытет,
Куамэ, гуахыг, сýагэ
сýагэ, тýалэ, тýазэ

ye - ýе

гүышыапэм щытмэ
зешэм ыуж итмэ
дэклиашъэм ыуж итмэ

Үехы, ýеуыты,
Зэýехы, паýэ
гүехы, ýуешхы,
щуýэн, тýэн, сýэн

уй - ýи

гүышыапэм щытмэ
зешэм ыуж итмэ
дэклиашъэм ыуж итмэ

Үихыг, ýиуытыг,
Зэýихыг, теуыýи хэхажыг
гүихыг, щуиуын,
Сýи, сýи...

уы - ýы

гүышыапэм щытмэ
зешэм ыуж итмэ
дэклиашъэм ыуж итмэ

Үыт, ýыс, ýычыг
Зэпэýытых, пэýыт
Гуы, гуыйых,
Пýын, тýы,

ýэ - уэ

гүышыапэм щытмэ
зешэм ыуж итмэ
дэклиашъэм ыуж итмэ

Үэтын, ýэрый, ýэчы
Зэýэ-заý, тэýэ, еýэчэ сыд?
Гуэт, гуэс, куэ,
пýэн, тýэн,

Мэкъэ Iуыжъу-lyuшил (лабиализованнэ) макъэхэр

Мэкъэ Iуыжъу-lyuшил (лабиализованнэ) мэкъэ **13**-р мэкъэзещэ зэхэлтхэр ары къызытехъуыкырэр. Адыгабзэ тхыбзэм лъэпсэ пытэ шызиIэ ихэбзитIу тыгу къызыдгъэкыжыкIэ, мэкъэ Iуыжъухэм якъэхъуыкIэ нахь гуырыIуэгъуэшIуы хъуыщт:

1-) Адыгабзэ гуыщиIэ лъапсэхэм яIауыжрэ макъэ хэз имыIэу [ы] е [э] мэкъэзещэ макъэхэм яз ары.

2-) ГуыщиIэм лъэпсапэ е лъэпсакIэ къызищтэкIэ е нэмыхI гуыщиIэ гуэрэм гуыщиIэ зэхэлъ зыдигъэпсыкIэ е зы гуыщиIэм е тIуыми илауыжрэ мэкъэзещэ макъэ апэзы:

нэкIы	мазэ	мэзы	пчены	пшъэ	кIыхъэ	цуакъэ
нэчы	мазэ	мэзы	пчены	пшэ	чыхъэ	чуакэ
нэкIмаз (ы,э)		мэзпчэн (ы,ы)		пшъэкIыхъ (э)		ицуакъ (э)
нэчмаз (ы,э)		мэзпчэн (ы,ы)		пшэчыхъ (э)		йычуак (э)

Аужрэ мэкъэзещэр ыпшъэкIэ къэтыгъэ гуыщиIехэм яIауыжрэ макъэмэ афэдэу мэкъэзещэ къызэрькIуэ зыхъуыкIэ, макъэхэм (мэкъэдэ-кIуашь-мэкъэзещ) язэкIэлъыкIуакIэ гуырыIуэгъуаеп. Ау ауыжрэ мэкъэзещэр мы гуыщиIехэм (гуы, шъуэ) яIауыжрэ мэкъэзещэ макъэмэ афэдэу, мэкъэзещэ зэхэлъмэ, [ы], [э] макъэхэр запызыкIэ, пычыгъуэм имэкъэзещэ зэхэлъ къэзыгъэпсыштыгъэ (у) мэкъэзещэм, мэкъэзещэ

зэхэлъ -дифтонги, пычыгъуу къымыгъэпсыжы мэхъуу. Ежь пычыгъуэ къымыгъэпсэу, нэмийк мэкъэзещэ гүэрэм къыгъэпсыгъэ пычыгъуэм хэхьэрэ [у] макъэм, зыуыж ит мэкъэзэдэкүашъэхэм мы мэкъэ Iуыжъу-уыпшлэ (лабиализованнэ) мэкъэзэдэкүэшъэ пшиыкIуыщыр (13) адегъэпсы (тхэпкъэу тлъытэрэп, тамыгъитIуыкIэ къэтыгъэ зы макъ)

Мэкъэ Iуыжъу-уыпшлэ (лабиализованнэ) макъэхэр

Непэрэ тхэпкъылъэмкіэ		типроекткіэ	
-гу	мыгу	-гуы	мыгу
-гъу	мыгъу	-гъу	мыгъу
-			
дзу	хъэндзу	-дзу	хэндзу
-жъу	хъэлыхъу	-жу	хэлыху
-ку	ику	-ку	йыку
-кly	емыкly	-кы	емыкы
-къу	мэкъу	-ку	мэку
-ху	умыгушху	-ху	уымыгуышху
-хъу	ыпхъу	-ху	ыпху
-цу	псычу	-чу	псычу
-шъу	уемышъу	-шу	уемышу
-шly	шъуашly	-шly	шуашибу
-лы	емылы	-ы	емылы

Гүзүлъытапхъ:

Тет аксантыр джабгъуымкіә уыфәгъә (ý) тамыгъәм, бзәпс макъэри (y) тхәпкъым мәкъәзещә макъә къызәритыри пычыгъуә къызәригъәпсыри, мәкъәзещә къыкәлъекуәмә, мәкъәзещә зәхәлъ къызәригъәпсыри къегъәлъагъуә.

Тет аксантыр сәмәгүүмкіә уыфәгъә (ý) тамыгъәм, бзәпс макъэри къеты, (y) тхәпкъым мәкъәзещә макъә къымытәу зыуыж ит мәкъәдәкүашъәм мәкъә 1уыжъу-1уыпшлә (лабиализованнә) мәкъәдәкүашъә зәрәдигъәпсыри къегъәлъагъуә.

Непәрәр	пеIуы	реIуә	паlо	пIу	тIуы	паIуә
проекты	Пеýы	реýә	паýә	пýы	тýы	Паýә
Непәрәр	Пымыly	емыl	ипалу	пыl	минитly	ипалу
проекты	пымыý	емыý	йыпа	пыý	минитý	йыпаý

Тхэпкъхэмрэ - макъэхэмрэ

Мэкъэзещэхэр

Тхэпкъхэр

Макъэхэр

а, е, и, о, у, ы, э, я.	8	кызырыкъуэхэр а, е, и, о, у, ы, э,	7
Дифтонгхэм тхэпкъуыные ялэп		Мэкъэзещэ зэхэльхэр-дифтонгхэр: +уа, +уе, +уи, +уы, +уэ.	5

Мэкъэдэкъуашъэхэр

Тхэпкъхэр

Макъэхэр

Уырысыбэзэ тамыгъэхэр б, г, д, ж, з, й, к, л, м, н, п, р, с, т, ф, х, ц, ч, ш, ѿ.	20	Къатырэ макъэхэр б, г, д, ж, з, й, к, л, м, н, п, р, с, т, [ӵ], ф, х, ц, ч, ш, ѿ.	21
Хэхъуагъэ тхэпкъэхэр: ѓ, ӂ, ӂ, ӂ, ӂ, ӂ, ӂ, ӂ, ӂ.	10	Хэгъэхъуагъэхэм амакъэхэр ѓ, ӂ, ӂ, ӂ, ӂ, ӂ, ӂ, ӂ, ӂ.	10
Бзэps экъэдэкъуашъэм итамыгъ: (‘) (‘)	1	Бзэps мэкъэдэкъуашъэм ымаакъ: (‘) (‘)	1
Тхэпкъитыгкээ къэтыгъэхэр хэтэп		Тхэпкъитыгкээ къэтыгъэхэр дз, дж	2
мэкъэ пыттыгъэхэр хэтэп		мэкъэ пыттыгъэхэр ќ, ј, ё, т, ц, ч, є, ѿ.	8
Лупшэ-макъэхэм Тхэпкъуынае ялэп Тхэпкъыильэм хэтхэп		Лупшэ-макъэхэр -гу -гу -дзу -жу -ку -ку -жу -ху -ху -чу -чу -шу -шу -ӯ	13
Тхэпкъ пчъагъэр	39	Мэкъэ пчъагъэр	67

Тхыбзтыуым зэфэмыйдэ амакъэхэр

Непэрэ тхэпкъылъэмкэ

къуэхъэпIэ: дэу ф шъу шIу чъ цу жъу чI жъ (-) (-)

къуэкIыпIэ: (-) ху ф фI (-) в в щI (-) о кхъ

Типроекткэ

къуэхъэпIэ: дэу ф ѿу ѿу чъ чу жу ѿ жъ (-) (-)

къуэкIыпIэ: (-) ху ф фы (-) в в ѿ (-) о кхъ

Гузылытапхъ

КъуэкIыпIэ адыгабзэм (**о**) тхэпкъым мэкъэзещитIу къышеты. Зыр къуэхъэпIэми иIэ “мор”, фэдэ гуыщиIэхэм ахэт [**о**] мэкъэзещэ klaкуэр, зыри “соkIуэ”, “сольагъу”, фэдэ гуыщиIэхэм ахэт къуэхъэпIэ адыгабзэм имыIэ [**о**] мэкъэзещэ кIыхъэр ары.

Тхэпкъылъехэр				
Къуэхъэпэ тхыбзэ		Зэхэт	КъуэкIыпIэ тхыбзэ	
Непэрэр	Типроект	типроект	дипроект	Нобэрейр
1 Аа	1 Аа	1 Аа	1 Аа	1 Аа
2 Бб	2 Бб	2 Бб	2 Бб	2 Бб
3 Вв	(-)	3 Вв	3 Вв	3 Вв
4 Гг	3 Гг	4 Гг	4 Гг	4 Гг
5 Гу гу	(-)	(-)	(-)	5 Гу гу
(-)	4 Ѓѓ	5 Ѓѓ	5 Ѓѓ	(-)
6 Гъ гъ	5 ЃЃ	6 ЃЃ	6 ЃЃ	6 Гъ гъ
7 Гъу гъу	(-)	(-)	(-)	7 Гъу гъу
8 Дд	6 Дд	7 Дд	7 Дд	8 Дд
9 Дж дж	(-)	(-)	(-)	9 Дж дж
10 Дз дз	(-)	(-)	(-)	10 Дз дз
11 Дзу дзу	(-)	(-)	(-)	(-)
12 Ее	7 Ее	8 Ее	8 Ее	11 Ее
13 Ёё	(-)	(-)	(-)	12 Ёё
14	8	9	9	13

Жж	Жж	Жж	Жж	Жж
15 Жъ жъ	9 Ж̄ ж̄	10 Ж̄ ж̄	(-)	(-)
16 Жъ жъ	10 Жж	11 Жж	10 Жж	14 Жъ жъ
17 Жъу жъу	(-)	(-)	(-)	(-)
18 Зз	11 Зз	12 Зз	11 Зз	15 Зз
19 Ии	12 Ии	13 Ии	12 Ии	16 Ии
20 Йй	13 Йй	14 Йй	13 Йй	17 Йй
21 Кк	14 Кк	15 Кк	14 Кк	18 Кк
22 Ку ку	(-)	(-)	(-)	19 Ку ку
23 КІ кІ	(-)	(-)	(-)	20 КІ кІ
24 КІу кІу	(-)	(-)	(-)	21 КІу кІу
25 Къ къ	15 Жж	16 Жж	15 Жж	22 Къ къ
26 Къу къу	(-)	(-)	(-)	23 Къу къу
(-)	(-)	(-)	(-)	24 Кхъ кхъ
(-)	(-)	(-)	(-)	25 Кхъу кхъу
27 Лл	16 Лл	17 Лл	16 Лл	26 Лл
28 Лъ лъ	17 Лл	18 Лл	17 Лл	27 Лъ лъ
29				28

ЛІ лІ	(-)	(-)	(-)	ЛІ лІ
30 Мм	18 Мм	19 Мм	18 Мм	29 Мм
31 Нн	19 Нн	20 Нн	19 Нн	30 Нн
32 Оо	20 Оо	21 Оо	20 Оо	31 Оо
33 Пп	21 Пп	22 Пп	21 Пп	32 Пп
34 ПІ пІ	(-)	(-)	(-)	33 ПІ пІ
35 ПІу пІу	(-)	(-)	(-)	(-)
36 Рр	22 Рр	23 Рр	22 Рр	34 Рр
37 Сс	23 Сс	24 Сс	23 Сс	35 Сс
38 Тт	24 Тт	25 Тт	24 Тт	36 Тт
39 ТІ тІ	(-)	(-)	(-)	37 ТІ тІ
40 ТІу тІу	(-)	(-)	(-)	(-)
41 Үү	25 Үү	26 Үү	25 Үү	38 Үү
42 Φφ	26 Φφ	27 Φφ	26 Φφ	39 Φφ
(-)	(-)	(-)	(-)	40 ΦІ φІ
43 Хх	27 Хх	28 Хх	27 Хх	41 Хх
(-)	(-)	(-)	(-)	42 Ху ху
44 Хъ хъ	28 Хъ	29 Хъ	28 Хъ	43 Хъ хъ
45 Хъ хъ	29 Хъ	30 Хъ	29 Хъ	44 Хъ хъ

46 Хъу хъу	(-)	(-)	(-)	45 Хъу хъу
47 Цц	30 Цц	31 Цц	30 Цц	46 Цц
48 Цу цу	(-)	(-)	(-)	(-)
49 ЦI цI	(-)	(-)	(-)	47 ЦI цI
50 Чч	31 Чч	32 Чч	31 Чч	48 Чч
51 Чъ чъ	32 Ч ч	33 Ч ч	(-)	(-)
52 ЧI чI	(-)	(-)	(-)	(-)
53 Шш	33 Шш	34 Шш	32 Шш	49 Шш
54 ШI шI	(-)	(-)	(-)	(-)
55 Шу шу	(-)	(-)	(-)	(-)
56 Шъ шъ	34 Ш ѿ	35 Ш ѿ	33 Ш ѿ	(-)
57 Шъу шъу	(-)	(-)	(-)	(-)
58 Щщ	35 Щщ	36 Щщ	(-)	50 Щщ
(-)	(-)	(-)	(-)	51 ЩI щI
59 ҃ъ	(-)	(-)	(-)	52 ҃ъ
60 Ыы	36 Ыы	37 Ыы	34 Ыы	53 Ыы
61 Ээ	37 Ээ	38 Ээ	35 Ээ	54 Ээ
62 Ьь	(-)	(-)	(-)	55 Ьь

63 Юю	(-)	(-)	(-)	56 Юю
64 Яя	38 Яя	39 Яя	36 Яя	57 Яя
65 I	39 (`')	40 (`')	37 (`')	58 I
66 Iy	(-)	(-)	(-)	59 Iy
66	39	40	37	59

Макъэхэр

къуэхъэпIэ тхыбзэ		зэхэт	къуэкIыпIэ тхыбзэ	
непэрэр	Типроект	типроект	дипроект	Нобрейр
1 a	1 a	1 a	1 a	1 a
2 б	2 б	2 б	2 б	2 б
(-)	(-)	в	в	в
3 г (гуы) у-макъэм ыпэ итмэ	3 г (гянэ) Тыдэ щытми	4 г (гянэ) Тыдэ щытми	4 г (гири) Дэнэ щымытми	4 г (гуы) у-макъым ыпэ щитым
4 гу	4 Гу	5 гу	5 гу	5 гу
5 г	5 ѓ	6 ѓ	6 ѓ	6 г
6 гъ	6 ѓ	7 ѓ	7 ѓ	7 гъ
7 гъу	7 ѓу	8 ѓу	8 ѓу	8 гъу
8	8	9	9	9

д	Д	д	д	д
9 дж	9 Дж	10 дж	10 дж	10 дж
10 дз	10 Дз	11 дз	11 дз	11 дз
11 дзу	11 дзу	12 дзу	(-)	(-)
12 е	12 Е	13 е	12 е	12 е
13 ж	13 ж	14 ж	13 ж	13 ж
14 жъ	14 жъ	15 жъ	(-)	(-)
15 жъ	15 ж	16 ж	14 ж	14 жъ
16 жъу	16 жу	17 жу	(-)	(-)
17 з	17 з	18 з	15 з	15 з
18 и	18 и	19 и	16 и	16 и
19 й	19 Й	20 й	17 й	17 й
20 к	20 к	21 к	18 к	18 к
21 ку	21 Ку	22 ку	19 ку	19 ку
22 кI(y)	22 К	23 к	20 к	20 кI(y)
23 кI	23 ҆	24 ҆	21 ҆	21 кI
24 кIу	24 Ку	25 к'у	22 к'у	22 кIу
25 къ	25 Ж	26 Ж	23 Ж	23 къ
26 къу	26 Жу	27 Жу	24 Жу	24 къу

(-)	(-)	28 къ	25 къ	25 къъ
(-)	(-)	29 къу	26 къу	26 къъу
27 л	27 л	30 л	27 л	27 л
28 лъ	28 лъ	31 лъ	28 лъ	28 лъ
29 лI	29 лъ	32 лъ	29 лъ	29 лI
30 м	30 м	33 м	30 м	30 м
31 н	31 н	34 н	31 н	31 н
32 о	32 о	35 о	32 о	32 о
(-)	(-)	36 соо́куэ	33 соо́куэ	33 соо́куэ
33 п	33 п	37 п	34 п	34 п
34 пI	34 пI	38 пI	35 пI	35 пI
35 пIу	(-)	(-)	(-)	(-)
36 р	35 р	39 р	36 р	36 р
37 с	36 с	40 с	37 с	37 с
38 т	37 т	41 т	38 т	38 т
39 тI	38 тI	42 тI	39 тI	39 тI
40				

Tly	(-)	(-)	(-)	(-)
41 y	39 y	43 y	40 y	40 y
42 y [ÿ]	40 ÿ	44 ÿ	41 ÿ	41 y [ÿ]
43 Φ	41 Φ	45 Φ	42 Φ	42 Φ
		46 Φ'	43 Φ'	43 ΦI
44 x	42 X	47 x	44 x	44 x
45 xy	43 Xy	48 xy	45 xy	45 xy
46 xъ	44 Ӯ	49 Ӯ	46 Ӯ	46 xъ
47 xъ	45 Ӯ	50 Ӯ	47 Ӯ	47 xъ
48 xъy	46 Ӯy	51 Ӯy	48 Ӯy	48 xъy
49 ц	47 ц	52 ц	49 ц	49 ц
50 шу	48 Чу	53 Чу	49 (-)	49 (-)
51 цI	49 ҆	54 ҆	50 ҆	50 цI
52 ч	50 Ч	55 Ч	51 Ч	51 Ч
53 чъ	51 Ч	56 Ч	52 (-)	52 (-)
54 чи	52 ҆	57 ҆	53 (-)	53 (-)
55 ш	53 Ш	58 Ш	52 Ш	52 Ш
56 ши	54 Ӯи	59 Ӯи	53 Ӯи	53 ши
57	55	60		

шly	шу	шу	(-)	(-)
58 шъ	56 ш	61 ш	54 ш	54 щ
59 шъу	57 шу	62 шу	(-)	(-)
60 щ	58 Щ	63 Щ	(-)	(-)
61 ы	59 ы	64 ы	55 ы	55 ы
62 э	60 э	65 э	56 э	56 э
я	Я	я	я	я
63 I	61 (`')	66 (`')	57 (`')	57 I
64 ly	62 ং	67 ং	58 ং	58 ly
64	62	67	58	58

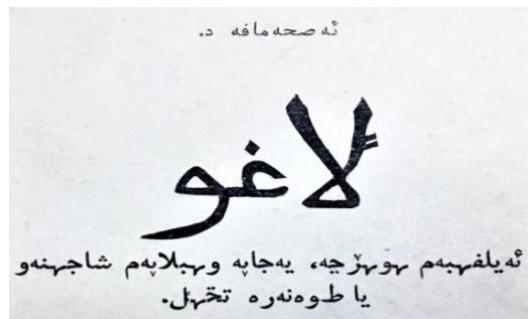
Мэкъэзещэ зэхэлтхэр дифтонгхэр

(-)	1 яа	1 яа	1 яа	(-)
	2	2	2	
(-)	Уе	уе	уе	(-)
	3	3	3	
(-)	Уи	уи	уи	(-)
	4	4	4	
(-)	Уы	уы	уы	(-)
	5	5	5	
(-)	үэ	үэ	үэ	(-)
	67	72	63	
къуэкъыпІэ тхыбзэм иІэу къуэхъапІэм имыІэхэр: тхэпкъыр зы: в, макъэхэр тфы: в кх, кху о кыхх, ф		къуэхъапІэ тхыбзэм иІэу. къуэкъыпІэм имыІэ тхэпкъхэр щы: ж, չ, щ макъэхэр бгъуы: дзу, ж, жу, чу, չ, պ, պս, պս, պ		
62+5+5=72		72	58+9+5=72	

Зышыгъэшіәгъуәнхәм апай

Тә типроект зытегъәпсыкыгъәри уырысыбзәм итамыгъәхәр ары. Йүәфым хәшикіл фызымиәхәм латин е арап тамыгъәхәр, хәгъәгуим ихабзәхәм зәрамыдәштүм тыкъыпкъырыкыгъә фәдәу къашыуәшінкі мәхъұы. Ау, шіәнныгъәм уызырыгъуазекіә адигабзәм анахь къекұырәр уырысыбзәм тамыгъәхәр ары. Мәкъабә зиіә бзәм нахь къякұыштыр зитамыгъәхәр анахыбы тхәпкъылъэр ары. Арап тхәпкъылъэм итамыгъәхәр 28 мәхъұы, Ау адигабзәм ымәкъәхәм атефәрәр 18 нахь хұуырәп. Нахь пәрыуәхъұыри, арапыбызәм мәкъәзещәхәм тамыгъә зәрафыхимыхыгъәр ары. Ащ къыхәкілә арапыбызәм зымышіәрә арапхәри тхыгъәм къеджәнхә алъәкіләрәп. Арышъ адигабзәм арап тхәпкъылъә къыфыхәзыхыщтхәм, адигабзә мәкъәдәкұәшшә 37-рәм (55-18), хәхъуәнныгъәхәр афишызы тамыгъәхәм яләзәкілә фәе. Ащқіә ектьұымә йүәфа, тхыгъәм къеджәштүм адигабзи ышіән фәе. Мары зы щысә цыкіл:

Іашъхәемафә Д.

ЛЪАГЬУ

Іәлфыбәм ыүүкілә, еджаппә үыблаппәм щаджынәу ятіүәнәрә тхыль.

(**4** тхәпкъитіұым [ПІІә] мәкъипліыр къеты)

Латин тхәпкъылъэр нахь псынкіәу зылъытәхәрәр, апәрәхәми анахь тхъамыкілә. Ахәм, лъәпкъыбзәхәм пстәуми зәдаштагъәу, бзә пстәуми зәфәдә макъә къаңзызытырә латин тамгъәхәр щыІәу къашыуәші. Латин тхәпкъылъэм итамыгъәхәм япчыагъә зәрә мәкіә дәдәми, хәтрә лъәпкъи тамыгъәхәм, ежъ ыбзә къекұышт хәгъәхъуәнныгъәхәр, зәхъуәкіләныгъәр зәрафишырәми щыгъуазәхәп. ГүышыІәм пае инджилизыбзә, французыбзә, нәмыцабзә,

тыркубзэ зышихэрэр, 1938-рэ илъэсым нэсэ агъэпсэуэлъэгъэ тхэпкъылъэмкіэ тхыгъэ мы пычыгъум шъыикъежэшъумэ зэ шъуплъ. Е мы пычыгъэр Латин тхэпкъылъэкіэ тхыгъэ пүэн плъекіштмэ зэ шъугуши:

Кэмт аф.

вјёher уеқә қәр qуеһе, siекuxer агөрлө, сәфме
уаипехер агөавех. уавте pseušhexer areһеңэх.
тэвгедәhexer qуеrje. psəхexer уегеtə, stərrgukəтекси.
жунһөнхер сәfme агөһеzerə. os zərəzzxər qyesev
qyeувle. вәлемме husxer aratə. төгөм iqarle
наh тақе текси. көjөм iкәһагов, mafem iкеква-
гов текси.

Кымыф

Бжыхъэр екыы кыир къехъэ, хъакухэр агъэплъы, цыифмэ яуынхэр агъэфабэх. Яблэ pсэуышхъэхэр арэхъэжьых. Жыыбгъэ чышихэр къепщэ, pсыхэр егъещты, щтыргъуыкы мэхъуы. Хъуын-шхынхэр цыифмэ агъэхъазэры. Уэс зырызхэр къесэу къеуыблэ. Былыммэ lуысхэр араты. тыгъэм икъаплъэ нахь макэ мэхъуы. чэщым икъыхъагъуэу, мафэм икIэklуэгъуэу мэхъуы.

Джы тежъугъэплъ уырысбзэм итамыгъэхэр зилъэпсэ адыгабзэ тхэпкъылъэ проектыр зэрпсынкіэм:

КъуэхъэпIэ адыгэ тхыбзэм мэкъэзещэ ымэкъибли, уырысбзэм имэкъэзещэ тхэпкъхэмкіэ къэптын уэлъэкы.:

[а, е, и, о, у, ы, э.]

КъуэхъэпIэ адыгабзэм мэкъэдэкIуашъэ ымэкъэ тIуэкл, уырысбзэм мэкъэдэкIуашъэ тхэпкъхэм амакъэхэм е афэдэкъабз е апэгъуынэгъу:

б, г, д, ж, з, й, к, л, м, н, п, р, с, т, ф, х, ц, ч, ш, щ.

ТхэпкъыитIуыкIэ къэтыгъэ мэкъитIуым уыфаекIи нэмыкI макъэ къагъэтыгъуай:

ДЖ, ДЗ.

Уырысыбзэ тхэпкъхэр зээзыгъэшIэгъахэхэм, уырысбзэм иIэ пэтээ къымыгъэлъэгъуэгъэ, ау адигабзэм къымыгъэлъагъуэмэ мыхъуыщт бзэпс макъэм фэхэтхэтхыгъэ аксантымрэ, уырысбзэм имыIэ адигабзэм иIэ мэкъэдэкIуэштиштымрэ (10) афыхэтхыгъэ тамыгъэ пшыкIуытIу къуздыер ары кIэу зэрагъэшIэн фае хъуыщтыр.

Мы тхэпкъхери, зэхъуэкIыныгъэ мыинхэр зыфэтшIыгъэ, къатырэ макъэхэм апэблэгъэ макъэхэр къэзытырэ уырысбзэ тамыгъэхэр ары.

('), Ё, Ё, Ж, Ж, Й, Й, Х, Х, Ч, Ч.

Мэкъэ пытIыгъэ мэкъиим якъэтыкIэ хэлъ системэри уырысбзэ зышIэхэрэмкIэ гуырыIуэгъуаеп. Шъэбэ тамыгъэм уырысбзэм къызыкIэлъыкIуэрэ макъэхэр егъэушъэбымэ, мэкъэдэкIуашъэ тхэпкъым тедгъэуцIуэрэ апострофын (') мэкъэдэкIуашъэм ымакъэ епIытIы:

Ҿ, Й, Ы, Т, Ъ, Ч, Ь, Щ.

ТамыгъитIу-тамыгъищкIэ къэгъэлъэгъуэгъэ, мэкъэзэращэ IуылIишIэ макъэхэр къэзытырэ тамыгъэхери, е уырысбзэ тхэпкъхэр, е хэдгъэхъуэгъэ тамыгъэ пшыкIуызым (11) ашыщ хыр (6) ары:

-гу; -Гу; -ду; -Жу; -ку; -Ку; -ку; -ху; -Ху; -чу; -Чу; -щу; -Щу; -Ӯ

Мэкъэзещэ зэхэлъхэри, ежь амакъэхэр къэзытырэ уырысбзэ мэкъэзещэхэр ары къэзгъэпсихэрээр:

+я; +е; +и; +ы; +э.

Уырысбзэм мэкъэзещэ зэхэль зэrimыIэм къыхэкIэ апэрэ теплъэгъуым гуырыIуэгъуае фэдэми, мы макъэхэр джы еджэкIуэ цыкIухэм арагъашIэрэ къуэхьэпIэ бзэхэм бэдэдэу зэрахэтым, гуырыIуэгъуэшIуы къешIы.

Хэкуым щыпсэурэ адыгэхэм уырысбзэр дэгъуэу зэрашиэрэр, хэкуыр зыгъуэтыхыхэрэм уырысбзэр зэрамыгъашIэмэ зэрэмыхъыштыр, хэкуыр зимиплъапIэ хэхсхэм, бзэр агъепсэуын зэрамылъэкIыштыр, къызыдэплъитекIэ, уырысбзэ тхэпкъылъэр щыгъэзыен гуыпшысэ къуэдыер, адыгабзэми, лъепкъыми къызэрегуэштэм щеч хэлъэп. Хэхсхэри зэрахэтыхъэу адыгэхэм анахыбэри ары зэрегуыпшысэрэр.

Ау, гуыкъауми тыркубзэри, арапыбзэри, хэхсхэм язытети зэрамышIэрэм зырамыгъэльхъэу, тегъекIапIи ямыIэу, “IækIыбым исхэм анахыбэр латин алфавитым фаех” къыIуэн зылъэкIырэ, макIэу ашIэрэм куыуэу тегуышыIэрэ бзэшIеныгъэлэжхэри тиIэх. Ащ афэдэхэм, мытэрэзым ымакъэ нэхь чыжье зэрагъэIуырэр зыдашиэжырэп. Ау, хэхсхэм, латин тхэпкъылъэм кIэдэуихэрэр ахэтэп, зэхэщагъэхэр яIэп сIуэми тэрэзэп. ШхякIэ мыхэм япчъагыи акIуачIи кирлицэр къыхэзхыгъэмэ ялъытыгъэмэ зэрэ мэкиэ дэдэм гуылъытэгъэн фае..

Мары Iуэфым изытет шыыпкъэ:

Иорданием адыгабзэр еджапIэм, программэм хэтэу, кирилицэр ылъапсэу аджи зыхъуыгъэр ильэс тIуэкIитIуими къехъуыгъ. Израил еджэпIэ программэм хэтэу щаджырэ адыгабзэм ылъапси, кирил тхэпкъылъэр ары. Тыркум Дюзджэ, Къайсэр къальхэм адэт университетхэм адыгабзэр щазыгъэхырэр, Хэкуым икIыгъэ тишIеныгъэлэжхэри ары. Фиты къызашIыгъэхэм щегъэжьагъэуи еджэпIэхэм щаджырэр, гуыпчэ адыгэ хасэм кирилицэкиэ зэхигъэуцуэгъэ тхылъхэр ары.

Арышъ, бзэм фэгуымэкихэрэм латин тхэпкъылъэ щынагъуэ зэрэшмыIэр, гуырэ псэрэкIэ къаштэнэшъ, акIуачIэ титхэпкъылъэ нахь гуырыIуэгъуэшIуы, титхэкIэ-еджакIэ нахь псынкIэ зэрэхъуыштэм, бзэр нахыбэм зэрэ ядгъэшIещтэм, зыIэпзыгъэхэм къызэрадгъэштэжьыштэм рахылIэнэу сыкъяджэ.

Джыри зы:

Мы тхыгъэм еджэхэрэм шъуышыгъуазэу сшIуэшIы. Мы Iуэфыгъуэхэм сатегуышыIэу, тхыгъэхэр къыхэссыутэу зезгъэжьагъэм ильэс пшыкIуытфым

нахыбы бэ тешIагъ. Арэу щытзэ мыш фэдиз ильэсүм ар къырамыгъэкIуэу сэ къысаIуагъэр макIэп, зэхысагъэхыжыгъэри нахыбэжь.

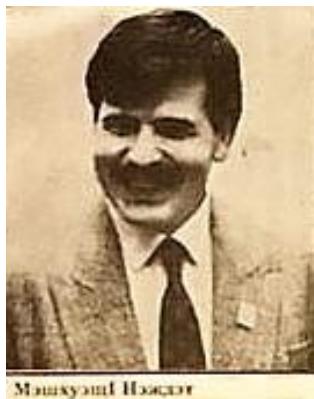
Гуыкъау нахь мышIэми, тинибджэгъухэм, тишIэнныгъэлэжхэм ахэт, хэкуым тыкъызифэжьыгъэ мафэр, тигъашIэ иIапэрэ мафэ фэдэу зылъытэхэрэр, къыизшIуэзгъэшIыхэрэр. Ахэм зэхэмыхыгъэ гуэрэ зэхэтхыгъэн, амылъэгъуыгъэ гуэрэ тлъэгъуыгъэн, амышIэ гуэрэ тишIэн зэрилъэкIыщтыр, зыцэкIэ къыдалъытэрэп. Цыфым, къихихыгъэм, зыфеджагъэм нэмүкI шIэнныгъи къызIэкIигъэн зэрилъэкIыщтыр ары, агуыцапи къамыгъэкIырэр.

ГущыIэм пае сэ еджакIэр, 1966-рэ ильэсүм, непэ щыкIэгъабэ иIэу слъытэрэ тхэпкъыльэмкIэ зэзгъэшIагъэ. Апэрэ мафэхэм щегъэжьагъеу зэзгъашIэ зышIуэтигъуэхэм саделагъ. Адыгэ хэсэ пчыагъэм нэбгырабекIэ едгъажьэмэ, макIэкIэ туухыжыре курсхэр ацызэхэсщагъ. КъыдэдгъэкIыщтыгъэ “уатсI” (klakIуэ) журналын, 1978 ильэсүм, зэхэубытэгъэ икъэддикIыгъуэ, непэрэ титхэпкъыльэхэр къыщыхэтыутыгъ. Тхэпкъыльэхэр Хыуажъ Фэххрийрэ сэрырэ зэдэтгъэхъазерыгъ. Мединститутын сышеджээ, тыркубзэм фэгъэхыгъэ, мазэм ээ къыдэкIыщтыгъэ журналыр къисытхыкIыщтыгъ. Тыркубзэм и бзэхабзэ, мыдэеу сэшIэ.

Бзэм хэшIыкI фызиIэхэм, бзэхэм ятхэн хабзэ, язэфэдэ зы лъапсэ зэраIэр дэгъуэу ашIэ. Арышъ, адыгабзэм сытегууыщиIэ, шIэнныгъэ лъапсэ иIэу слъытэрэ тхыгъэхэр къыхэсэуыты.

Къыхэсүтухэрэр зышIуэмыйтэрэхэм мыш фэдэу зафэсэгъазэ. Ильэс пчыагъэм сызпэлтьэгъэ критикэр агу къэкIымэ, джырэ нэсэ зэрашIагъэм фэмыдэу, сывэрэмыйтэрэзыр тхыгъэкIэ къарэгъэлъагъу.. ятхыгъэхэм лъапсэ фашIын фаери бзэм сывэрэфемыджагъэр, сывэрэIазакIуэр арэп, бзэшIэнныгъэ хабзэхэр ары. Къыхэсүтугъэхэр, бзэшIэнныгъэм ихабзэхэм зэрадимыштэрэр къагъэлъагъуэн алъэкIымэ, сэри нэмүкI лъэнныкIуэ зыщысуушетын. Ау, ар къэзымгъэлъэгъуэшIуихэрэри, тишIэнныгъэлэжь цIэрыIуэхэм, къычиIэсIуэтыкIыжыгъэ яеплъыкIэхэм къеуцуэлIэнных сшIуэшIы. Джар зытшIэншIуырэм, шIэнныгъэм, хэбгъэзын умылъэкIыщт ихабзэ дгъэцэкIагъэ хъуын, тыбзи, тлъэпкъи къытфэрэзэн.

Гуықәчыжыр ныбжычэгу

Пыдзэ

Титхәпкъылә *гүйрүйэгуае*, титхәчэ-еджачэ зәгәштэгүае зычәхүүгәр пүағәрә җыхәсүүтыгәцү джы; ахәр җычәсүмүэтүйжәу, сипроектчә тхыгә *гүйкәчыж* тәкү:

“...Мары джы 70-м есфыяға. Загуэрә джыри сыныбжычэ фәдә сыйзщәхүүжыми, псынчә сыйхүүштүгә ўэфыбәмә джы сыйзерауләүүрәр зыдесәштәжы. Мымачәу, сыйхәт *куыпым* санаҳыжәу җычәчы. Загуэри тхамәтагуэр җысфагәшшүаш. Сигүэгүэгүхәм ащышхәм, джыри бә аңән аләчыштыгәу дунәе ҳафыр ахүәжыг. Ащышхәм зәдәткүүштүгә ўуэгүуанәр җаббынағ. Зәдитихыләр зыщыгүүпшәжыпағәу ахэтри мачәп. Гуычә зәпәблагәү җәнәгә тәкүым апкләпкычә тызәпәчыж, тызыщыфаем, тызэлүәсын тләчырәп, тигүүкүаҷә җыхырәр, түлән тләчыштыр, типсауыныгә җыхыжырәп.

Мы җәсылчыгәхәм «зәпләчыжыгуэм» йыгуыгэ-гүйрүшәхәр, шүэ сқуэш-сыйпхүхәм *жудәзгуәщүнүр* пүәрүл сфаұы. Гуықәчыжхәр җәтхыжынүр зәрәтиштерүлүр зыхәштүүшәнүм сыйщигүүгъәу хәти зықыщуфәсәгазә, сыйқыщуаджә. Гуыкъәчыжым, зытәкү зыфәуып-сәжынүр йышәнми, җәзытхыжы пәпч зытәкү зыфәдгәкүэтәжыш-

тыми, тынэгу чэчыгэхэр кэтымытхыжымэ мыхуынэй сэлъитэ. Етани, ҳуыгэ-шагэр, еж зыпэччэчыгэм, зыпкынэ-лынэ хэпшагэм, йыгэгүүшхуагэм, гуыкуэд-гувимэчыгуэ хидзагэм յызимытхыжычэ, нэпкмэ атет յуэшүэфычэ азэхэм յатхыжырэр âры лэпк тхыдэ ҳуыштыр. Âрыба յытэхуылажэри?

Чэчэй тхыдэм, еж тхыдэр յызыхафызычыжыщт, тхапэм егъэкуыгэ тхыгабэ յэдгэнэныр, пшэрылы тфеўты. (...)

Â йылэсхэм Советскэ Союзым йылжыкуэ уынэ, тыркуи, âдыги тэш щэху үымыхэрэм фэдаг. Сыдигуэ тыуыхагэми, йыкэлэпчэ үипэ чымсым. Тызыуыхэрэри пытарап ѫелапчэ фэд. Тыкуэмэ յэси â зы сценариер âры дгэцаачэрэр. Уэдьиджыным тытеуэ, домофончэ յэгүүшчиэх, тадэгүүшчиэжы, ѫелапчэм йыкыуых тэку тэе, тшувабэ мащэ. Йыкуэ уынэм йыпащхэ йыт уынэ зэтетым йышхэнгүүпчэ нэшхуэхэр յызэрэтлыплэхэрэм щэч фытиэп. Тимынэуасэ-тызинэуасэхэм յин адгэхуырэп. Зэдэкуагъэхэмчэ тызэрэгэгүүштиэ фэдэу зытэгчэрэгүү, тыгуыхэр афэтэгэзэ, сурэт յабзэхэр յыттрахынымчэ тадеэ. Тыгуыхэр мачэу мэлэпэррапэми тыщынэрэп. Тызыщылсэуырэ хэгэгүүми Союзыми тиягэ зэрэяттымыгэччыштымчэ тицыхэ пытэ зытэльж.

Âузэ, чылжэчэ յагэуэрьицэрэ յуыц ѫелэпчэшхуэр, пикуытычэу зылэнүкүэчэ мэчуахуэ. Щагуым тыдэхэ, чыэримэр ѫелапчэм յуытэнэ, телэкуенэзэ щагуыр зэпытэчы, Нэхүэйым йыфабэ зэрэйт уынэм тырагэблағэ, щайыбжи къытпауэхы. Тызэуычэмэ յэси а зыр ары тызтегуыщыэрэр, âдыгабзэ тхылхэр, յэкуэ-накуэр, хағунэфычырэ мафэхэм тыкыизэрэрагэблағэрэр, тихэкуылж тызэрифэжыштыр, къыддеэнхэ зэралэчыштыр.

Гуыгэпэ тэку յытатыми, тэш пае Тырку յэралыгуэм йыджагуэ зэрэмыштыр зыхэгэшэгэ пэгуэчхэр յытатыжыштыг. Тэри ар յыдгуырыуэштыг. ҃ыдгуырымыуэ хъуыныя, тэр-тэрэу зыфэдгэуучуыжыгэ յуынапкэхэр. Тыдзышт лъэубэжухэм тэ тицуги յэрал

лыгыитұым яңуаги ғәхәлүн, е тә тиңуағә зыхәлүр жәралығыитұым язи емыгуезүен фәяғә. Етәни а ғұынапқәхәм тябақуә пае зи қызэрәддәмыхұыштыр тпкъынә-лынәхәм ахәтыпшәгъагъ.

Â иләсхәм, зыўэтәжыщтыхәри зигуысә, хәқуылсә-ләпқылсәхәр, қытфақуәхәу, қытхаҳәхәу рағажә. Тәри хәхәс хәқуылсә-ләпқылсәхәмчә, қытчәдәуыңыхәрәм янәпләгү тызәритыр түшэзә тқуәшхәм такъыләгүәчы. Âпәрә йыләсхәм ҳақәхәм қаңәлүкүәрәр мәчә дәдағәми, мыхұын қызэрәтәмыхұыләрәр зыләгъуыхәрәм гұы қыз-әпаўыхә, бысымхәмчә тәбагуә"...

